

A VIGADÓRÓL

egy „laikus” hozzászólásra

Nem volt szándékunkban újabb vitát kezdeni a Vigadó-ügyben, de Paál Ferenc cikkéhez, mely egyéni álláspontot fejt ki ebben az ügyben, számos hozzászólást kaptunk. Úgy látszik, a téma iránt változatlanul széles körben nagy az érdeklődés. A Magyar Nemzet szerkesztősége az érdeklődésre való figyelemmel közread néhányat a beérkezett hozzászólások közül. Már csak azért is, hogy több oldalról is segítse megvilágítani a kérdést, s esetleg ilyen módon is hozzájáruljon ahhoz, hogy a Vigadó-probléma végre megoldódjék.

A Magyar Építőművészet Szövetségének elnöksége épp aznap tartotta szokásos beszámolóinak egyikét a plénum előtt, amikor a Magyar Nemzet cikke: »Laikus hozzászólás a Vigadó-ügyhöz« megjelent. Beszámolómban, az 1958. évi tevékenységről beszélve, megállapítottam, hogy a Szövetség, bár tett egy és mászt ebben az időszakban is a magyar építészeti ügyének előmozdítására, mégsem töltötte be kifogástalanul társadalmi szerepkörét, azt, hogy kezdeményezésekkel, javaslatokkal, aktuális problémáknak (például a Vigadó-ügynek is) a szakmai, sőt a szélesebb — a »laikus« — nyilvánosság elé vitelével, felszövegetésével, megvitatásával mintegy előtte járjon az állami kezdeményeknek és rendelkezéseknek, ilyenek megtétele után pedig a szakmai, sőt a szélesebb »laikus« közvélemény megmozgatásával teljesítse kötelezettségét a bírálat és a propaganda társadalmi munkájában.

A beszámoló különösebb visszhangot nem keltett, de a felszólalók többsége, bármily keveset szolt is, kitért erre a Vigadó-cikkre és a Vigadó-problémára. E »kitérések«-ből végül is az kerekedett ki, hogy a Szövetségnek, éppen említett társadalmi kötelezettségének parancsára, feltétlenül hallatnia kell hangját, a cikkkel kapcsolatban le kell szögeznie álláspontját — s hogy ezt nekem kell megtennem.

A feladatot szívesen vállaltam, amit megkönnyített számomra, hogy — s ezt illik előrebocsátani — a Magyar Nemzet cikkének megjelenésekor (értesülésem szerint) a Vigadó-kérdés lényegében már eldőlt. A döntés: a Vigadónak, mint elsőrendű műemléknek, állagvédelmi munkáit azonnal megkezdik, a Vörösmarty tér felől, nem műemléki értékű — és életveszélyes — úgynevezett Haas-palotát lebontják és meg fogják építeni a műemlékkel egybekomponált modern zene-palotát.

(Ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy a sok vitát, »laikus« és nem laikus ellenkezést kiváltott sok jó gondolatot tartalmazó díjnyertes pályaművet fogják megvalósítani. De, hogy az új megoldást e pályamű tervezőinek kell kidolgozniuk, s hogy ez a megoldás csak a ma eszközeivel és formáló módszereivel történhetik — számomra kétségtelen.)

A Vigadó-kérdés ily módon eldöntése valóban csupán megkönnyíti feladatomat, de nem ment fel a válaszadás kötelezettsége alól. Annál inkább nem, mert a cikket olyan kitűnő, az egész országban olvasott orgánumban publikálta, mint a Magyar Nemzet és olyan »laikus« írta, mint Paál Ferenc, a lap jeles külpolitikus.

Válaszom első megállapítása: e terjedelmes cikk megírása és közzététele — elvonatkoztatva tartalmának egyes konkrétumaitól — alapjában örömdetes jelenség. Szerves része annak az eléggé még nem is értékelt, de mind több jóval biztató folyamatnak, amit talán így is nevezhetnénk: »az egészséges lokalpatriotizmus ébredése«. Ez a folyamat az 1957-ben nekilendült fizikai-szellemi újjáépítésnek okozata — s minden újabb meg újabb hullámának oka is egyben —, mely mind több és több polgárát kapja sodrába ennek a városnak (s nyilván az egész országnak is) — építészeket és »laikus«-okat egyaránt —, s ez valóban nagyon örömdetes dolog. »Lai-

kus« és építész ma úgy járja Budapestünk utcáit, tereit, hogy a legnagyobbtól a legkisebb új-ig mindent számbavevő, mindent regisztrál — új »arkád«-ot és új »fogóhíj«-at, új »neon«-t és új »ostoronyel«-et — és úgy érzi — jól érzi! — hogy tágabb otthona szépségével, gazdagodásával, világvárosiasodásával az ő élete szépül, gazdagodik állandóan. És már nem is csak számbavevő, nem is csak begyűjti napról napra városa szaporodó szépségeit, már szárnyra bocsátja képzeletét is, újító gondolatokat formál, tervez: az itt is, ott is, amott is, újító gondolatokat formál, »csúnya«-t le akarja rombolni, itt is, ott is, amott is valami újat, szebbet akar felépíteni. S ez nagyon jól van így! Ez az egészséges lokalpatriotizmus fog elvezetni az igazán szép, mindig ragyogóbb (sőt tisztább!) Budapesthez, mely így mindnyájunk közös munkája lesz, a megvitatott, kicsiszolt, összehangolt gondolatok, tervek folyton megvalósuló eredménye.

Paál Ferenc hozzászólása — terve — egy vonatkozásban nem is laikus. Nem egy építészünk, városrendezőnk tett már javaslatot arra, hogy különösen a régi városfalak közötti darabon zsúfolt pesti belvárost egy-egy elavult Dunaparti tömb lerombolásával — ily módon a jó budai dunai levegő részére csatorna nyitásával — egy kis lélegzethez juttassák. Erre bizonyára sor is fog kerülni, amikor lakásmérlegünk tartozik és követel oldala nagyjából egyensúlyba kerül, azaz könnyebben bontathatjuk az elavultat — talán nem is olyan nagyon messzi időben. De, hogy ennek a jó gondolatnak megvalósítását éppen a Vigadó, egyik kiváló műemlékünk, teljes elpusztításával kezdjük meg — nem, ezzel nem érthetünk egyet.

A műemlékek abszolút és relatív értékéről már beszéltem valahol. Franciaországban — ha jól emlékszem — tizen-nyolcezer olyan műemléket részesítenek messzemenő állami gondozásban, amilyen — például — a Chartres-i Katedrális (1195—1260), ez a csodálatos gótikus alkotás. Hatalmas, megbecsülhetetlen, abszolút érték valamennyi. Nekünk csak kb. kétezer műemlékünk van, szerencsétlen történelmi múltunk csak ennyit hagyott számunkra, jórészt nem is az egykorinak javát. Így műemlék-örökségünknek talán egy darabja sem kerülhetne Franciaország tizen-nyolcezerjének inventárjába, csupán ahhoz a százegynéhányezerhez sorolnák, melynek védelmével a francia állam törődni sem tud, hanem a kisebb közösségekre, magánosokra — meg a jó istenre bízva azokat. De vajon ok-e ez arra, hogy mi, annyi háborús rombolás után, még magunk is folytassuk a pusztítást és, többek közt a Hild József-alkotta Lloyd-palota, Budapestünk oly jellegzetes városképi eleme után ezt a másikat, a nem kevésbé jellegzetes Vigadót is lebontsuk. Nem! A mi műemléki értékrendünk szükségszerűen más mint a franciáké, mert ki vonhatná — józanul — kétségbe, hogy a mi középkori Ják-i templomunk (1220—1256) vagy a Zsámbék-i templomunk (XIII. sz. első fele) — amit egyébként szintén bedőlés fenyeget — nem ér fel számunkra — relatíve — akár magával a chartresi katedrálissal is?

Vajon a Vigadó tényleg olyan »nem éppen szerencsés« alkotás, mely nem éri meg — éppen az egészséges lokalpat-

riotizmus szempontjából — a romjából — újra — feltámasztás költségeit, amikor a tudományos — hiteles — helyreállításnak legtöbb feltétele adott? (Varsó óvárosát lengyel barátaink — szöszérint — porraiból építették újjá, a műemlékhelyreállítás tudományos feltételeinek csaknem teljes hiányában, pusztán a »laikus«-okban, szakemberekben egyként eleven lokalpatriotizmus kategorikus követelésére.)

A Vigadó (1859—1865) a magyar romantika nem egyedüli, de értékben egyedülálló alkotása. Valójában eklektikus mű, melyben az alkotó Feszli Frigyes (1821—1884), igazi romantikus attitűddel — román, mór és bizánci motívumok felhasználásával — keresi a magyar, a nemzeti stílust. S ha e célkitűzés, a nyilván téves történet-szemlélet következtében, nem is valósulhat meg, Feszli e főművében olyan szintézist hozza létre az építészeti tér-és tömegalakításnak, a szobrászatnak, a festészetnek és iparművészetnek, hogy a Vigadó — említett természetes korlátai ellenére — remekműve a magyar építészetnek. (S itt ismét utalnom kell Marxnak arra a nagyon fontos megállapítására, hogy bizonyos korokban a félreértett forma a legalkalmasabb formája a művészi kifejezésnek.)

Feszli Frigyes a sajnálatosan mostoha körülmények — állandó ütközései a hivatalos szervekkel — megakadályozták tehetségének méltó művek sorozatában realizálódó kifejtésében. Megfoszthatjuk-e őt és magunkat kevés megmaradt műve közül a legnagyobbtól, főművétől? És kiselezhetjük-e a magyar romantika szűk, és általában szürke, építészeti hagyományából éppen a legjobbat, a messze kimagaslót? És eltüntethetjük-e építészeti kultúránkból a sajátosan magyar vonások, formák keresésének ezt a — művészi értékben — első dokumentumát, melynek vonalát aztán Lechner Ödön és Lajta Béla viszik tovább alkotásaikban — ők is a maguk módján? Úgy vélem: nem!

A Vigadó — örülünk neki — fel fog épülni.

Major Máté